

Дәурен БАЛҒЫМБЕКОВ, з.ғ. к., доцент, Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті, ЖҚЖК кафедрасының профессоры, 100009, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., Академическая көш., 9, balgimbekovdy@mail.ru, 8-701-367-09-75

Сәуле СЫЗДЫҚОВА, з.ғ.м., Қазтұтынуодағының Қарағанды университеті, ЖҚЖК кафедрасының аға оқытушысы, 100009, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., Академическая көш., 9, soul_8989@mail.ru, 8-777-973-49-41

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА АДАМДАРДЫ САУДАҒА САЛУЫМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ІСТЕР БОЙЫНША ОПЕРАЦИЯЛАРДЫ ЖҮРГІЗУДІҢ ТАКТИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛУІ

Бұл мақалада адам саудасына байланысты қылмыстарды анықтауға, ашуға және тергеуге және алдын алуға бағытталған тактикалық әсер ету жүйесі ретінде тактикалық операцияның теориялық мәселелері қарастырылған. Қазақстанда осы мәселені зерттеумен айналысатын бірқатар авторлар көрсетілген. Шешілмеген мәселелердің негізінде осы мақаланың авторлары адам саудасымен байланысты қылмысты тергеудің жеке әдістемесін жетілдіруге, жеке ұсыныстарды нақты тергеудің қажеттіліктеріне бейімдеуге және оның тиімділігін арттыруға бағытталған ұсыныс жасады.

Түйінді сөздер: адам саудасына қарсы іс-қимыл, тактикалық операциялар, тактикалық комбинациялар, тактикалық әдістер, тергеу әрекеттері, жедел шаралар.

Даурен БАЛГИМБЕКОВ, к.ю.н., доцент, профессор кафедры ОЮуСД, Карагандинский университет Казпотребсоюза, 100009, Республика Казахстан, г. Караганда, ул. Академическая, 9, balgimbekovdy@mail.ru, 8-701-367-09-75

Сауле СЫЗДЫКОВА, магистр права, старший преподаватель кафедры ОЮуСД, Карагандинский университет Казпотребсоюза, 100009, Республика Казахстан, г. Караганда, ул. Академическая, 9, soul_8989@mail.ru, 8-777-973-49-41

ТАКТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОВЕДЕНИЯ ОПЕРАЦИЙ ПО ДЕЛАМ СВЯЗАННЫХ, С ТОРГОВЛЕЙ ЛЮДЬМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В настоящей статье рассмотрены теоретические вопросы тактической операции как системы тактических воздействий, ориентированных на повышение выявления, раскрытия и расследования и предупреждения преступления, связанных с торговлей людьми. Указан ряд авторов, занимающихся исследованием данной проблемы в Казахстане. На основе нерешенных проблем, авторами данной статьи выдвигается предложение, направленное на совершенствование частной методики расследования преступления, связанных с торговлей людьми, адаптации частных рекомендаций к нуждам конкретного расследования и повышения её эффективности.

Ключевые слова: противодействие торговли людьми, тактические операции, тактические комбинации, тактические приемы, следственные действия, оперативные мероприятия.

Dauren BALGIMBEKOV, Candidate of Law, Associate Professor, Professor of the Department of GLSD, Karaganda University of Kazpotrebooyuz, 100009, Republic of Kazakhstan, Karaganda, Akademicheskaya str., 9, balgimbekovdy@mail.ru, 8-701-367-09-75

Saule SYZDYKOVA, master of law, Senior Lecturer of the Department of GLSD, Karaganda University of Kazpotrebooyuz, 100009, Republic of Kazakhstan, Karaganda, Akademicheskaya str., 9, soul_8989@mail.ru, 8-777-973-49-41

TACTICAL SUPPORT OF THE OPERATION IN CASES INVOLVING, WITH HUMAN TRAFFICKING IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

This article examines the theoretical issues of a tactical operation as a system of tactical actions aimed at increasing the detection, disclosure and investigation and prevention of crimes related to human trafficking. A number of authors studying this problem in Kazakhstan are indicated. On the basis of unresolved problems, the authors of this article put forward a proposal aimed at improving the private methods of investigating crimes related

to human trafficking, adapting private recommendations to the needs of a specific investigation and increasing its effectiveness.

Keywords: counteraction to human trafficking, tactical operations, tactical combinations, tactical techniques, investigative actions, operational measures.

Мәселені белгілеу. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев "Қазақстан-2050" Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты мақаласында Қазақстанның заңсыз еңбек мигранттары жергілікті еңбек нарықтарын тұрақсыздандыратын елдің жекелеген өңірлерінде көші-қонқысы мен бетпе-бет келіп отырғанын көрсетеді [1]. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанхалқына Жолдауында біздің күнтізбемізде адам саудасына қарсы күресте бар екенін көрсетеді. Бұл жерде Қазақстан халықаралық қоғамдастықтың алдында маңызды емес көрінеді. Құқық қорғау органдары мұндай қылмыстарды тергеу рәсімін жақсартуы керек [2].

Сондықтан адам құқықтарының бұзылуына әкеп соғатын Қазақстан Республикасында адамдарды заңсыз әкетудің, әкелудің және сатудың алдын алу және жолын кесу жөнінде ұсыныстар әзірлеу мақсатында Үкімет адам саудасына қарсы күрес, адам саудасына байланысты істер шеңберінде тергеп-тексеру және қылмыстық қудалау саласындағы заңнаманы жетілдіру жөніндегі шараларды, құрбандарды анықтау және оларға көмек көрсету рәсімдерін, халықаралық және үкіметтік емес ұйымдармен ынтымақтастықты, сондай-ақ профилактикалық шараларды қамтитын 2018-2020 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын [3] бекітті. Қазіргі уақытта Үкімет Қазақстан Республикасы Үкіметінің Адамсаудасына байланысты қылмыстардың алдыналу, жолын кесу және оларға қарсы күрес жөніндегі келесі жылдарға арналған кезекті іс-шаралар жоспарын әзірлеуде.

Қазақстанда құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы күрес тәжірибесі мемлекет қабылдайтын шаралардың тиімділігі осы ретте қолданылатын ғылыми-әдістемелік ізденістерге тікелей байланысты екенін айқын көрсетеді. Оңтайлы қолданылатын алдыңғы қатарлы әдістерне ғұрлым дамыған ғылыми-тактикалық жетістіктерге негізделсе, жасалған қылмыстарды анықтауға, ашуға, тергеуге және алдыналуға бағытталған іс-шаралар соғұрлым тиімді болатыны анық. Сондықтан қылмыстарды тергеудің тиімділігін арттырудың маңызды шарттарының бірі теориялық жетістіктермен практикалық тәжірибені жалпылауға негізделген қолданылатын тактикалық мүмкіндіктерді дамыту және жетілдіру болыпта былады. Оларға, әрине, адам саудасына байланысты істер бойынша әртүрлі тактикалық операцияларды жүргізу жатады.

Қылмыстың осы түріне қатысты құқық қолдану көптеген қателіктер жіберумен сипатталады. Осылайша, тергеу және сот тәжірибесін жалпылау бұл санаттағы қылмыстардың ерекше сипатымен түсіндіріледі: адам саудасынан "құрбандардың" болуы, әлеуметтік бейімделу және депривация жағдайында [4], нақты қылмыстарды мұқият және мұқият дайындау, көптеген адамдардың жоспарды жүзеге асыруға қатысуы.

Қаралып жатқан қылмыстар туралы істер бойынша тергеу практикасының қанағаттанарлықсыз жағдайы көбінесе осы қылмыстар туралы бастапқы ақпаратты анықтау және тексеру мәселелері және оларды тергеудің ерекшеліктері сот әдебиетінде жеткілікті түрде көрсетілмегендігімен анықталады. Алдын ала тергеу органдарының қарамағында көрсетілген қылмыстарды тергеу бойынша ғылыми негізделген ұсынымдар жоқ, адам саудагерлерін ұстау бойынша тактикалық операцияларды жүргізу кезінде қателіктердің көп болуы байқалады. Сот практикасы қаралған істер бойынша Ақтау үкімдеріне ие [5]. Бұл мәселені жан-жақты зерттеу қажеттілігі тергеу практикасының қажеттіліктерімен, сот теориясын одан әрі жетілдіру міндеттерімен және оның қылмыс пен күреске әсерін күшейту мен байланысты.

Қаралып отырған құқық бұзушылықтарды тергеу практикасын талдау бастапқы кезеңде, әдетте, жеке адам саудагерлерін ұстауға, сондай-ақ қылмыс жасаған адамдар туралы дәлелдемелер алуға бағытталған тергеу әрекеттерімен жедел-іздістіру шараларының кешені жүргізілетінін көрсетеді. Бұл осы қылмыстарды тергеудің ерекшелігіне байланысты, өйткені қылмыскерлер сөзсіз клиентпен байланысқа түседі, қылмыстық қызмет көрсету шарттарын келіседі, одан ақша алады және жәбірленушіні қорғайды. Тағы бір ерекшелігі, мұндай қылмыстық әрекеттерден кейін адам саудасының құрбанын сатып алу-сату әрекеттерін қылмыстық топтың жасағанын тікелей көрсететін материалдық іздер жоқ. Қарастырылып отырған қылмыстарды тергеудегі үшінші ерекшелік – олардың жоғары кідірісі, өйткені тергеуге қылмыстық топтың мүшелері ғана емес, сонымен бірге зардап шеккендердің өздері де белсенді немесе пассивті түрде қарсы тұрады. Әлеуметтік бейімделу және айыру. Қылмыс жасау тәсілінің көрсетілген ерекшеліктерін және тергеу кезінде қалыптасқан тергеу жағдайын ескере отырып, қылмыстық қудалау органдары жекелеген Жария және жария емес тергеу әрекеттерімен жедел – іздістіру іс-шараларын жүргізудің міндеттерін, мазмұнын,

кезектілігімен тактикасын айқындайды. Бұл ретте тактикалық операция деп қалыптасқан тергеу жағдайын ескере отырып, тергеу міндеттерін шешуге бағытталған тергеу әрекеттерінің, жедел – іздестіру және ұйымдастырушылық-техникалық іс-шаралардың белгілі бір үйлесімі түсініледі [6].

Тактикалық операцияны құқықтық реттеудің кемшіліктері ісжүзінде көптеген қателіктерге және оның дәлелдік әлеуетін елемеуге әкеледі. Бұл әрекетті жүргізудің іс жүргізу тәртібін бұзу алынған дәлелдемелерді қолайсыз деп тануға әкеледі. Заңнаманың қарама-қайшылықтары лауазымдық өкілеттікті асыра пайдалануға немесе тіпті көріну заңсыз іс-әрекет жасауға әкеп соғуы мүмкін. Практикалық қызметкерлердің тактикалық операциялардың мәнін дұрыс түсінбеуі жағдайды едәуір қиындатады. Тактикалық операциядағы қателіктер алынған дәлелдемелерді жарамсыз деп тану нәтижесінде дәлелдемелік ақпараттың барлық көлемін жоғалтуға әкелуі мүмкін. Олар тіпті полиция қызметкерлерін қылмыстарды арандатқаны үшін айыптау жағдайын тудыруы мүмкін.

Қарастырылып отырған тақырыпқа жүйелі көзқарас тек жеке іс жүргізу әрекеттері мен іс-шараларының жиынтығын ғана емес, сонымен бірге қылмыскерлерді қудалаумен, физикалық басып алумен, процедуралық дизайнмен, дәлелдемелер жинаудың тактикалық жағдайымен және т.б. зерттеуге мүмкіндік береді. Сондықтан зерттеудің өзектілігі адам саудасымен байланысты істерді тергеуді жүзеге асыратын органдардың құқық қолдану қызметінің практикасын жетілдірудің, осы органдар қызметкерлерінің кәсіби шеберлігін арттырудың, теориялық базаны әзірлеудің, сондай-ақ оның негізінде әртүрлі тактикалық операцияларды жүргізуге байланысты тактикалық операцияларды жүргізуді оңтайландыру бойынша практикалық ұсынымдар дайындаудың шұғыл қажеттілігімен анықталады.

Соңғы зерттеулер мен жарияланымдарды талдау. Шетелдік және отандық авторлардың адам саудасындағы тактикалық операцияларды әзірлеу мәселелері бойынша белгілі бір ғылыми еңбектерінің болуына қарамастан, әсіресе, Қазақстан Республикасында жеткілікті түрде әзірленген деп санауға болмайды. Бұл мәселені шешу кешенді болуға, қазақстандық экономикалық модельдің, қазақстандық еңбек нарығының ерекшелігін, құқықтық, қаржылық және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін ескеруге тиіс. Жақында шетелдік сот теориясы мен практикасы Бизнесінің адам саудасына қатысуын белсенді тергеу саласында дамуда. Бірқатар елдер адам саудасына қатысатын бизнес құрылымдарды анықтау және қудалау үшін қажетті бағалау зерттеулерінде құқық қолдану практикасын репрезентативті теориямен қаруландырды [7], [8]. Олардың жұмыстарында жедел деректерді жинау схемаларының, ұйымдастырушылық, тергеу және іс жүргізу әрекеттерінің алгоритмдері мен бағдарламаларының талдауы, сондай-ақ елдер ішінде де, олардың арасында да адам саудасына қарсы күрес бойынша тиімді өзара іс-қимыл көрсетілген. Бұл ретте әрбір ел өз зерттеулерін жүргізгенін және қудалаудың табыстылығының өңірлік ерекшелігін ескере отырып, оларды практикаға енгізгенін мойындау қажет. Адам саудасының криминалистік мәселелері Ресей ғалымдарының арнайы диссертациялық зерттеулерінің тақырыбы болды: Фахрутдинов Р. Р. [9], Колесов А.И. [10], Смирнов Г.К. [11], Полякова М.А. [12], Абрамова А.Р. [13] және басқалар.

Қазақстанда адам саудасын құқықтық зерттеудің теориялық және қолданбалы аспектілері отандық ғалымдар Е.В.Бадиковтың жарияланымдарында қарастырылды [14], А.Б.Бекмағамбетов [15], Хан А. Л. [16] және басқа да көптеген, бірақ посткеңестік кеңістікте де, отандық кеңістікте де тактикалық операциялардың мәселелері тікелей қарастырылмады.

Жалпы проблеманың бұрын шешілмеген бөліктерін бөліп көрсету. Қазақстандағы адам саудасы проблемасын зерттеудің маңыздылығы біздің еліміздің әлемдік қоғамдастықтың өркениетті мемлекеттерінің арасында лайықты орын алуға ұмтылуымен байланысты. Бұған адам саудасындағы сұраныс пен ұсынысты едәуір азайтуға, "көлеңкелі экономиканы" азайтуға, құқықтық мемлекет қағидаттарына сәйкес келетін өркениетті мемлекеттік және қоғамдық институттар құруға қол жеткізгеннен кейін ғана қол жеткізуге болады, бұған қылмысқа тиімді тактикалық әсер ықпал етеді.

Сонымен қатар, ЕҚЫҰ-ның Адам саудасына қарсы күрес жөніндегі мамандандырылған өкілі мен үйлестірушісінің бюросы үкіметтерге адам саудасының қылмыстық жағына мақсатты зерттеулер жүргізуді қолдауды ұсынды [7].

Осы факторлардың негізінде біздің мемлекетіміздің саясатын қазіргі жағдайда зерттеу қылмыстық ойлауды талап ететін адам саудасына бизнестің қатысуын болдырмау және қылмыстық қудалау шараларын іске асырудағы жаңа үрдістерді анықтау қажеттілігін көздейтін өзекті болып табылады деп қорытынды жасауға болады.

Адам саудасына қарсы іс-қимыл Қазақстанның мемлекеттік саясатының аса маңызды стратегиялық басымдығы болып табылады. Адам саудасына қарсы күрестің бұрын іске асырылған

мемлекеттік бағдарламаларының нәтижелері адам саудасының одан әрі дамуына кедергі келтіретін пәрменді шараларды қалыптастыру бойынша бүкіл мемлекеттің, қоғам мен бизнестің дәйекті жүйелі жұмысын одан әрі жүргізудің орындылығы мен қажеттілігін көрсетті. Ғылыми және маңыздылық нормативтік-құқықтық актілерді және оларды құқық қорғау органдарының құқық қолдану қызметінде пайдалану үшін әдістемелік ұсынымдарды жетілдіру бойынша ұсыныстар мен ұсынымдарды әзірлеуден, сондай-ақ Қазақстанда адам саудасының жолын кесуге бағытталған тактикалық операцияларды жүргізу бойынша нақты алдын алу шараларын әзірлеуден тұрады. Бұл ұсыныстарды енгізудің тиімділігі зерттеудің жан-жақты сипатына байланысты болады, бұл оларды қолданудан максималды нәтиже алуға мүмкіндік береді. Алынған нәтижелердің мақсатты тұтынушылары: ҚР Білім және ғылым министрлігі; ҚР Бас прокуратурасы; ҚР Ішкі істер министрлігі; Азаматтық қоғам институттары, оның ішінде үкіметтік емес ұйымдар, коммерциялық ұйымдар және бизнес-құрылымдар, тұрғындар. Нәтижелерді әлеуетті пайдаланушылар арасында тарату журналдарда, конференциялар жинақтарында, БАҚ-та, конференцияларға, семинарларға, дөңгелек үстелдерге қатысу арқылы, сондай-ақ университет сайтында жариялау арқылы жүзеге асырылады. Ғылыми-зерттеу жобасын іске асырудың нәтижесі ғылыми еңбектер жинағын, оқу құралын және монографияны шығару болады.

Зерттеудің мақсаты-тергеу кезінде қолданылатын тактикалық операциялар арқылы адам саудасына қарсы іс-қимылдың криминалистік мәнін ашатын теориялық ережелерді әзірлеу; қылмыстардың осы санатын тергеудің тиімділігін арттыратын ұсыныстарды негіздеу және тұжырымдау, сондай-ақ зерттелетін тақырып аясында заңнамалық ұсыныстар. Осы мақсатты орындау қарастырылып отырған категориялардың істері бойынша криминалистикалық операциялардың жеке теориясының іргелі ережелерін, сондай-ақ қылмыстық маңызды дәлелдердің заңдылықтарын, оны криминалистикалық операциялардың жүйелік міндеттерін шешу үшін тасымалдаушы көздерден көрсету арқылы, адам саудасына байланысты істер бойынша өндіріс процесінде криминалистикалық операцияларды тиімді жоспарлау және жүргізу бойынша ғылыми негіздерді, практикалық ұсыныстар мен ережелерді қалыптастыру және жетілдіру заңдылықтарын жасауға көмектеседі.

Зерттеудің негізгі нәтижелері. Ұсынылған логикалық дәйектілікте белгіленген міндеттерді іске асыру бізге келесі жаңа ғылыми нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді:

- ғылыми негізделген көзқарас тұрғысынан құқықтық ұғымдар мен санаттар, сондай-ақ адам саудасына қарсы іс-қимылмен байланысты істер бойынша тактикалық операциялардың мазмұны мен элементтері айқындалды;

- салыстырмалы-құқықтық талдауды қорытындылау және жүргізу негізінде адам саудасына қарсы күрес туралы ұлттық заңнаманы одан әрі өзгерту және толықтыру жолдары ұсынылды;

- қаралатын құқық бұзушылықтардың криминалистикалық сипаттамасын зерделеу негізінде адам саудасы саласындағы жедел-тергеу жұмысының тактикалық әсерін жетілдіру жөнінде ғылыми негізделген ұсыныстар тұжырымдалды;

- қалыптасқан сот-тергеу практикасын зерделеу және қорыту негізінде құқық қорғау органдары үшін адам саудасына байланысты істер бойынша тактикалық операциялар жүргізудің құқық қолдану практикасының тиімділігін арттыру бойынша практикалық ұсынымдар әзірленді;

- адам саудасына қарсы күрестің жай-күйін зерделеу негізінде адам саудагерлерінің алдын алу және қылмыстық қудалау бойынша тактикалық мүмкіндіктерді жан-жақты пайдалану жөніндегі жаңа құқықтық, ұйымдастырушылық, тактикалық тетіктер ұсынылатын болады;

- зерттеу барысында жиналған материалдарды жалпылау және жүйелеу негізінде адам саудасы саласында тактикалық операцияларды жүргізудің кешенді жүйесі әзірленді;

- әлемдік тәжірибені және шет мемлекеттердің заңнамасын зерделеу негізінде қолда бар тәжірибені экстраполяциялау мүмкіндігі және адам саудасына қарсы күрес саласында Қазақстан Республикасында жаңа нормативтік-құқықтық актілерді қабылдау мүмкіндігі зерделенді.

Қазіргі уақытта осы саладағы зерттеулер жалғасуда және жақын арада бізге қажет:

- адам саудасы саласындағы тактикалық операциялардың категориялық мәнін нақтылау, ұғымдық аппаратты әзірлеу;

- құқық қорғау органдарының қызметкерлерін, мемлекеттік құрылымдар, азаматтық қоғам және бизнес өкілдерін тарта отырып, адам саудасына байланысты қылмыстарды ашу мен тергеуде тактикалық операцияларды қолдану туралы оқу-жаттығуды әзірлеу бағытында әлеуметтік зерттеу жүргізу;

- адам саудасында тактикалық операциялар жүргізу жөніндегі шаралар кешенін қолданудың шетелдік тәжірибесін, сондай-ақ осындай көріністерге қарсы күрестің оң отандық практикасын зерделеу;

- тактикалық операциялар ұғымын анықтау, оның элементтерінің (компоненттерінің) мазмұнын ашу, адам саудасымен байланысты істер бойынша ғылыми білім жүйесіндегі осы ғылыми категорияның орны мен рөлін анықтау;

- жедел, тергеу, сараптама және сот практикасын талдау негізінде адам саудасымен байланысты қандай да бір қылмысты тергеу кезінде қажетті тактикалық операцияларды әзірлеу принциптерін қалыптастыру, оларды құру кезеңдеріне әсер ететін қасиеттерді, құбылыстарды, процестерді айқындау;

- қарастырылып отырған қылмыстарды тергеу үшін қолайлы тактикалық операцияларды құру механизмін заңды түрде қалыптастыруға әсер ететін ақпарат көздерін анықтау және талдау;

- Қылмыстық-процестік, криминалистикалық, жедел-іздіктер және өзге де ғылыми білімдерді интеграциялау негізінде құқық қорғау органдарының тактикалық операциялар шеңберінде өзара іс-қимылы, оларды әзірлеу, Жоспарлау, жүзеге асыру, олардың көмегімен алынған ақпаратты процестік бекіту туралы қолайлы тұжырымдама қалыптастыру;

- тергеудің бастапқы кезеңінде қалыптасқан типтік тергеу жағдайларын анықтау және сипаттау; тергеу субъектілері ұсынған типтік криминалистикалық нұсқалар; белгіленген тергеу жағдайларын шешу және тактикалық операция шеңберіндегі сот нұсқаларын тексеру бойынша тергеу әрекеттері мен жедел-іздіктер шараларының типтік кешені;

- адам саудасының "бизнесіне" қарсы күрестің жетекші факторы ретінде саудагерлердің қаражатын табысты тыйым салу және тәркілеу мақсатында қаржылық тергеу шеңберінде тергеу-тексеру бағытында айқындалатын тактикалық операцияларды іске асырудың практикалық жолдарына ұсынымдар әзірлеу және сипаттама беру;

- адам саудасы құрбандарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша тактикалық операцияларды жүзеге асыру кезінде тергеушінің құқық қорғау органдарының әртүрлі қызметтері мен бөлімшелерінің қызметкерлерімен өзара іс-қимылының негізгі бағыттары мен нысандарын анықтау;

- құқық қорғау органдарының өзара іс-қимылының ұсынылған тұжырымдамасы негізінде бизнестің адам саудасына қатысуын болдырмау шеңберінде тактикалық операцияларды жүзеге асырудың тиімді тетігін модельдеу бойынша ғылыми негізделген ұсынымдар әзірлеу.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың "Қазақстан-2050 "Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауы 14.12.2012 // ҚР Президентінің ресми сайты. <http://www.akorda.kz/>

2. Қасым-Жомарт Тоқаев. Мемлекет басшысының 2020 жылғы 1 қыркүйектегі "Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты" атты Қазақстан халқына Жолдауы // ҚР Президентінің ресми сайты. <http://www.akorda.kz/>

3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Адам саудасына байланысты қылмыстардың профилактикасы, алдын алу және оларға қарсы күрес жөніндегі 2018 - 2020 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 1 қазандағы № 609 Қаулысы <http://www.adilet.gov.kz>

4. Адам саудасының құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету стандарты. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің м.а. 2016 жылғы 24 ақпандағы № 138 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2016 жылы 28 наурызда № 13543 болып тіркелді. <http://adilet.zan.kz>

5. Сот фермерлердің еңбек құлдығына айыпталғандарды ақтады. // <https://www.nur.kz/>

6. Криминалистика: Оқулық / Ответ. ред. Б. М. Нұрғалиев-Қарағанды: ҚР ПМ КЮИ им. Б. Бейсенова, 2008. — 608 б.

7. Искоренение эксплуатации. Предотвращение участия бизнеса в торговле людьми: обязанности государств и частных предприятий. Издано Бюро Специального представителя и координатора ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми Wallnerstr. 6, 1010 Vienna, Austria

8. А. Ароновиц, Г. Тойерманн, Е. Тюрюканова Анализ торговли людьми как бизнес - модели: путь к более эффективному предотвращению преступления. // OSCE/ Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, Vienna, Austria, 2011c. 134

9. Фахрутдинов Р.Р. Методика расследования торговли людьми: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Челябинск, 2011. С. 25.
10. Колесов А.И. Проблемы первоначального этапа расследования торговли людьми, использования рабского труда и связанных с ними преступлений: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Н.Новгород, 2010. С. 26.
11. Смирнов Г.К. Методика расследования торговли людьми: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Москва, 2008. С. 28.
12. Полякова М.А. Использование специальных познаний при расследовании преступлений, связанных с торговлей людьми и использованием рабского труда: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Н. Новгород, 2011. С. 24.
13. Абрамова С.Р. Методика расследования торговли несовершеннолетними, подмены ребенка и незаконного усыновления: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 2009. С. 27.
14. Бадикова Е.В. Международные практики противодействия торговле людьми. Вестник Карагандинского юридического института. Выпуск 3-4. Караганда, 2009 183 с.
15. Бекмагамбетов А.Б. Правовые основы криминализации торговли людьми в уголовном законодательстве Республики Казахстан: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Челябинск, 2005. С. 23.
16. Хан А.Л. Организация расследования преступлений, связанных с торговлей людьми. \Торговля людьми. Учебное пособие, Алматы, 2013, 216.

References:

1. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың "Қазақстан-2050 "Strategiiasy: қалыптасқан мемлекеттің зһаңа саіasi барыту" атты Қазақстан хһalkyna Zholdauy 14.12.2012 // ҚР Президентінің ресми саіty. <http://www.akorda.kz/>
2. Қасым-Зһomart Тоқаев. Мемлекет басшысының 2020 зһылғы 1 қыркүйектегі "Қазақстан Зһаңа пақты аһkualda: іs-қимыл уақты" атты Қазақстан хһalkyna Zholdauy // ҚР Президентінің ресми саіty. <http://www.akorda.kz/>
3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Adam саудасына байласты қылмыстардың профілактикасы, алын алу зһәне оларға қарсы күрес зһөніндегі 2018 - 2020 зһылдарға арналған іs-шаралар зһоспары туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 зһылғы 1 қазандары № 609 Қаулысы <http://www.adilet.gov.kz>
4. Adam саудасының құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету стандарты. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау зһәне әлеуметтік даму министрінің т.а. 2016 зһылғы 24 ақпандағы № 138 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2016 зһылы 28 наурызда № 13543 болып тиркелді. <http://adilet.zan.kz>
5. Sot fermerlerдің еңбек қылдығына айыпталғандарды ақтady. // <https://www.nur.kz/>
6. Kriminalistika: Оқулық / Otvet. red. В. М. Нұрғалиев-Қарағанды: ҚР ИІМ КІІІІ им. В. Beisenova, 2008. — 608 б.
7. Iskorenenie ekspluatatsii. Predotvrashchenie uchastiia biznesa v trgovle liudmi: obiazannosti gosudarstv i chastnykh predpriiatii. Izdano Biuro Spetsialnogo predstavitelia i koordinatora OBSE po borbe s trgovlei liudmi Wallnerstr. 6, 1010 Vienna, Austria
8. A. Aronovits, G. Toiermann, E. Tiuriukanova Analiz trgovli liudmi kak biznes - modeli: put k bolee effektivnomu predotvrashcheniiu prestupleniia. // OSCE/ Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, Vienna, Austria, 2011s. 134
9. Fakhrutdinov R.R. Metodika rassledovaniia trgovli liudmi: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. - Cheliabinsk, 2011. S. 25.
10. Kolesov A.I. Problemy pervonachalnogo etapa rassledovaniia trgovli liudmi, ispolzovaniia rabskogo truda i sviazannykh s nimi prestuplenii: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. - N.Novgorod, 2010. S. 26.
11. Smirnov G.K. Metodika rassledovaniia trgovli liudmi: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. - Moskva, 2008. S. 28.
12. Poliakova M.A. Ispolzovanie spetsialnykh poznanii pri rassledovanii prestuplenii, sviazannykh s trgovlei liudmi i ispolzovaniem rabskogo truda: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. - N. Novgorod, 2011. S. 24.
13. Abramova S.R. Metodika rassledovaniia trgovli nesovershennoletnimi, podmeny rebenka i nezakonnogo usynovleniia: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. – М., 2009. S. 27.
14. Badikova E.V. Mezhdunarodnye praktiki protivodeistviia trgovle liudmi. Vestnik Karagandinskogo iuridicheskogo instituta. Vypusk 3-4. Karaganda, 2009 183 s.

15. Bekmagambetov A.B. Pravovye osnovy kriminalizatsii trgovli ljudmi v ugovnom zakonodatelstve Respubliki Kazakhstan: Avtoref. dis. kand. iurid. nauk. - Cheliabinsk, 2005. S. 23.
16. Khan A.L. Organizatsiia rassledovaniia prestuplenii, svyazannykh s trgovlei ljudmi. \Torgovlia ljudmi. Uchebnoe posobie, Almaty, 2013, 216.